

Posljednjih godina u oblasti kriminaliteta jedna od najozbiljnijih preokupacija, kako nauke tako i nacionalnih i međunarodnih institucija, jeste problem organizovanog kriminaliteta, njegovog obima, sadržaja, metoda djelovanja i mogućnosti sprečavanja i suzbijanja. Kako za organizovani kriminalitet u cjelini, tako i za pranje novca ne postoji jedinstvena definicija na međunarodnom planu. Ujedinjene Nacije definišu pranje novca kao svako prikrivanje ili pokušaj prikrivanja porijekla novca ili kapitala izvedenog iz kriminalnih aktivnosti. Organizovani kriminalitet nalazimo uglavnom tamo gdje se obrće veliki novac, gdje je visok profit, a mogućnost otkrivanja kriminalnih aktivnosti relativno niska.

“Pljačkaš koji u prosjeku ukrade osamsto dolara ima prosječno 61% mogućnosti da bude otkriven. Financijski prevarant u prosjeku dobiva četrdesetidvije hiljade dolara, a mogućnost da bude otkriven je minimalna“¹

Iz ovog proizilazi i jedna od njegovih glavnih karakteristika, a to je da se radi o organizovanoj odbrani od državne represije zasnovanoj na neotkrivanju izvršilaca. Problematika pranja novca je prisutna u nacionalnim i međunarodnim razmjerama i značajno je izražena u onim društvima gdje organizovani kriminalitet nastoji da putem pranja novca legalizira kriminalom zarađenu dobit i da se infiltrira u privredu i finansijske tokove, s ciljem da kontroliše određene ekonomske i političke procese. Pranje novca kao međunarodni fenomen ima različitu klijentelu: dilere sa milionima novca raznih valuta u gotovini gotovo svaki dan, poštovane i poslovne ljude koji izbjegavaju plaćanje poreza, multinacionalne kompanije sa skrivenim novcem koji im često služi za potkupljivanje i mito, "obične ljude" koji pokušavaju da prikriju svoj kapital.

Pranje novca kao i ostali oblici organizovanog kriminaliteta, odnosno nezakonite aktivnosti, uslovljavaju regresivnu distribuciju dohotkom i stvaranje velike potrošačke moći pojedinca u uslovima opšte recesije koja je trenutno zahvatila praktično cijeli svijet, pogotovo ekonomski najrazvijenije zemlje. Između ostalog, posljedica jednog takvog stanja u jednom društvu – državi je iskrivljena struktura potrošnje, pogotovo među bogatima i preobražava se postojeća socijalna stratifikacija nastajanjem društvenih grupa novih bogataša. Također jedna od posljedica velike zarade pranjem novca je i utjecaj na veću potrošnju za luksuznim proizvodima, povećanju cijena nekretnina i nekih potrošnih dobara, što može da doprinosi spekulaciji i inflaciji.

Pranje novca, kako sam već rekla, između ostalog je i međunarodni fenomen, a razvoj informatičkih tehnologija, fleksibilnost i prilagodljivost u djelovanju, stručna pomoć i ogromna finansijskim sredstva koja su na raspolaganju, olakšavaju pranje novca i njegov prenos preko granice.

U pranju novca najviše sudjeluju banke, ali od njega nisu pošteđene ni druge ustanove, gdje se koriste veće količine novca, npr. osiguravajuća društva, kockarnice, mjenjačnice, štedionice, lizinzi, razne agencije za promet nekretnina itd., koje po prirodi svog poslovanja nisu pod jačom zakonskom regulativom ili kontrolom. Znatna nova sredstva koja pristižu iz kriminalnih aktivnosti koja treba oprati pronalaze nova područja svog djelovanja tj. ponašaju se slično velikim multinacionalnim kompanijama, a to je da sve više ulaze u stratešku saradnju i time povećavaju sposobnost zaobilazjenja zakona, smanjuju međusobnu konkurenciju i tako stvaraju mogućnost različitog profita na raznim tržištima.

Preduzetništvo je to što se cijeni i u legalnoj ekonomiji i u organizovanom kriminalu, sa konačnim ciljem, a to je što veći profit. Između ostalog opasnost za svako društvo kod pranja novca je u konsolidaciji ekonomske moći organizovanog kriminala i njegov ulazak u legalnu ekonomiju.

U pranju novca putem banaka (koje i najviše sudjeluje u tome) teškoće u otkrivanju su i u tome što se perači često služe ljudima koji nemaju kriminalnu prošlost. Pranje novca može korumpirati ili prijetnjama zastrašiti dijelove finansijskog sistema, čak i u segmentu kontrole nad radom banaka, a ne samo samih službenika banaka, koji često osim zastrašivanja i korupcije i nesavjesno obavljaju svoje poslove.

Jednostavnim terminima rečeno cilj perača novca jeste:

- plasirati novac u finansijski sistem bez izazivanja sumnje;
- pomjerati novac unaokolo, u okviru ili preko mnogobrojnih nadležnosti, i često u serijama složenih transakcija, tako da postane teško identifikovati njegov originalan izvor;
- pomjerati novac nazad u finansijski i poslovni sistem tako da se pojavljuje kao legitimno sredstvo ili kapital².

Slučajevi pranja novca se mogu istraživati na dva kolosjeka: Tradicionalni – traženje dokaza o kriminalnoj aktivnosti i pokušaj pronalaska imovinske koristi, i Finansijski – praćenje finansijske aktivnosti i pokušaj povezivanja sa nekim nezakonitim aktivnostima.

Jedno je sigurno, novac dobro funkcioniše jer je lako prenosiv, široko je prihvaćen i ima standardne vrijednosti.

Banke kao finansijske ustanove jesu osnovni finansijski posrednici, one su najosjetljivije na pranje novca u nivoima plasiranja i uslojavanja.

Pranje novca je svjetski problem i prisutan je u svim zemljama, ali treba naglasiti da postoje i značajne razlike između pojedinih zemalja. To se naročito pokazuje kod zemalja u tranziciji, gdje naravno spada i BiH. Zemlje koje su više uključene u svjetske privredne tokove i koje su značajno odmakle u procesu tranzicije imaju značajno manjih problema

u prilagođavanju svog novčanog tržišta i bankarskih institucija nego zemlje koje kasne sa tranzicijom.

Sprečavanje pranja novca nije samo borba protiv kriminala već i nastojanje da se očuva integritet finansijskih ustanova i finansijskog sistema u cjelini. Međunarodno pranje novca zasniva se na razlikama finansijskih i bankovnih odredbi u zakonodavstvu pojedinih zemalja. Zbog toga je nužno jačati zakonske odredbe protiv pranja novca, odnosno što je moguće više smanjiti razlike u zakonodavstvima pojedinih zemalja kojima je regulisana ova oblast.

Iznalaženje novih zakonskih rješenja u borbi protiv pranja novca je veoma važno, pogotovo u stvaranju i razvoju specijalizovanih službi, zatim uspješna međunarodna saradnja uz korištenje modernih metoda koje donose rezultat, jer će pojedinačni napori pojedinih zemalja donijeti slabe rezultate, a istovremeno uzrokovati velike troškove.

Pranje novca je proces kojim se želi sakriti trag pravog izvora nezakonito stečenog novca, pri čemu se iskorištava finansijski, a sve češće i nefinansijski sektor i struke. Pranje novca je proces koji obuhvata prikrivanje prave prirode i izvora novca, pretvaranje i prenos imovine u smislu prikrivanja njezina protivzakonitog porijekla, odnosno nabavu, posjedovanje ili upotrebu imovine proizašle iz krivičnog djela, odnosno sudjelovanje, povezanost, pokušaj pomaganja, poticanja te omogućivanje izvršenja bilo koje od navedenih radnji.

Priljavim se novcem smatra svaki novac koji je stečen krivičnim djelom i sva imovina koja proizlazi iz tog novca. To znači da pranje novca bez prethodne kriminalne aktivnosti ne postoji.

Pranje novca je kompleksni sistem koji se razvija, primjenjuju se nove tehnike, a perači se sve više usavršavaju. Kriminalci se skrivaju iza komplikovanih transakcija koje obuhvaćaju međunarodne transfere, usitnjavaju transakciju na manje iznose ili transferiraju na račune većeg broja osoba, mijenjaju oblik novca, a pri svemu tome koriste se i savjetima vrhunskih bankarskih stručnjaka, brokera, investicijskih bankara, računovođa, konsultantskih kuća, notara i advokata.

Proces pranja novca nikad ne prestaje: bez obzira na to koliko je faza prljavi novac prošao i koliko su oblika nezakonita sredstva promijenila, takva sredstva nikada neće biti čista u očima zakona.